

Барсуковський Олександр, здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Телійчук Віталій Григорович, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

Історія розвитку оперативно-розшукової діяльності та її соціальна обумовленість і необхідність

Забезпечення правопорядку є найважливішою постійною, поза історичною функцією держави та метою її створення, а найбільш ефективним засобом забезпечення правопорядку є оперативно-розшукова діяльність. Українське суспільство і держава пройшли складний період розвитку. За останні роки відбулися зміни, які докорінно змінили нашу країну і суспільство, зміни не оминули і систему виконання покарань. Однак перетворення, які відбуваються в практиці оперативно-розшукової діяльності, обумовлюють необхідність дослідження її історичних засад та соціальної необхідності.

Дослідженню та вивченню питань щодо розвитку оперативно-розшукової діяльності в Україні присвячено праці вітчизняних учених: В. І. Василичука, В. О. Глушкова, М. Л. Грібова, Е. О. Дідоренка, В. П. Євтушка, А. М. Кислого, О. І. Козаченка, Я. Ю. Кондратьєва, Д. Й. Никифорчука, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, М. В. Стацака, С. С. Чернявського та ін.

Оперативно-розшукова діяльність, яка раніше мала назви „негласна робота”, „розшукова діяльність”, „таємний розшук”, протягом кількох століть використовувалась у політиці, економіці, дипломатії та інших галузях людської діяльності.[1] Проаналізувавши наукові дослідження можна виділити історичні етапи зародження, становлення й розвитку оперативно-розшукової діяльності в Україні:

перший – охоплює період Київської Русі (X–XIII ст.) початок формування правоохоронних структур, починають зароджуватися елементи розшукового (інквізиційного) процесу, у «Руській Правді» (XI ст.) згадуються такі види розшуку як «звід» і «гоніння сліду», рівень розвитку структура й функції, методи і форми діяльності правоохоронців перебували на європейському рівні згідно з тогочасними нормами міжнародного права;

другий – пов’язаний з приналежністю українських земель до Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (XIV–XVI ст.) в основних рисах

мало чим відрізнялося від судочинства Київської Русі, удово-розшукові функції покладалися як на сільську копу, так і державних службовців – вижа, возного, діцького, а також сока – особу, яка за певну винагороду надавала відомості про злочинця, викрадені речі або збіглих селян;

третій – припадає на часи, коли Україна входила до складу Російської імперії та існування Українського козацтва (XVII – поч. XX ст.) значний вплив на розвиток ОРД має Запорізьке козацтво. На Запоріжжі існувала відносно чітка структура розшуково-слідчих органів, історичні документи свідчать про високий рівень правосвідомості козаків: вони брали участь у розв'язанні різних майнових конфліктів, розшукових і слідчих діяч. У Російській імперії відбувається рішучий поворот до розшукового характеру процесу, розшук передбачав як розслідування справи всіма засобами, так і особливу форму судочинства- слідчий процес. Використання таких засобів збирання доказів як свідчення, обшуки та використання документів;

четвертий – умовно визначений як «радянський період» (1917–1991) на початку радянського періоду оперативно-розшукова діяльність в Україні здійснювалась в основному підрозділами карного розшуку. У подальшому оперативно-розшукова діяльність регулювалась, як правило, таємними відомчими наказами та інструкціями. Період з 70-х років XX ст. до розпаду СРСР- період відносної стабілізації правового регулювання оперативно-розшукової роботи;

п'ятий – розпочався зі здобуття Україною незалежності та ухваленням у лютому 1992 року Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»- перший в сучасній українській історії нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що відкрито регулює таємну роботу правоохоронних органів і спецслужб України, і продовжувався до прийняття нового КПК України;

шостий – триває дотепер і пов'язаний із дією нового кримінального процесуального законодавства та реформуванням системи правоохоронних органів.

Отже, на всіх етапах розвитку суспільно-економічних формацій, оперативно-розшукова діяльність використовувалася міліцейськими підрозділами для боротьби зі злочинністю, зміцнення правопорядку і влади, виконання законів держави, які на той час були встановлені. Велися і продовжують вестися пошуки нових форм і методів оперативно-розшукової діяльності, нових організаційних структур, нових систем управління [2, с.6-7].

На фоні стрімких змін практично у всіх сферах життя в Україні очевидні і негативні явища, обумовлені стійким зростанням злочинності. Підвищується суспільна небезпека, організована злочинність та корумпованість у різних сферах діяльності, озброєність, обіг наркотичних речовин, використовуються новітні досягнення науки і техніки для здійснення кримінальних правопорушень, що стає на заваді нормальному

розвитку більшості державних інститутів. У зв'язку з цим, практично у всіх країнах світу, в тому числі і в Україні, завжди приділялася велика увага розвитку особливої державно-правової форми боротьби зі злочинністю – оперативно-розшукової діяльності.

Згідно зі Ст.2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативно-розшукова діяльність - це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [3]. Оперативно-розшукова діяльність виникла й існує з метою задоволення потреби суспільства в боротьбі із злочинністю. Об'єктивна необхідність в оперативно-розшуковій діяльності, як соціальній цінності, характеризується особливостями боротьби зі злочинністю в сучасних умовах. По-перше, суспільний і технічний розвиток суспільства не дозволяє вирішити задачу боротьби зі злочинністю виключно профілактичними та кримінально-правовими, кримінально-процесуальними засобами, а по-друге, таємний характер дій злочинців та їх професіоналізм і єдність, закономірності утворення інформації про осіб, задумують і вчиняють злочини, роблять необхідним застосування негласних сил, засобів і методів.

Варто зазначити, що на всіх історичних етапах розвитку нашої держави оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ була та залишається найкращим засобом боротьби з кримінальною злочинністю, дієвим інструментом захисту прав та свобод людини, власності суспільства і держави.

Отже, можна дійти висновку, що оперативно-розшукова діяльність, її характер змінювались з часом та її витoki й передумови впровадження мають більш ранню історію. На сьогодні, у часи складної криміногенної ситуації, коли злочинці користуються технічними засобами за останніми зразками, мають високий професіоналізм та рівень інтелектуального розвитку, оперативно-розшукова діяльність стає ще більш вимогливою та набуває креативного характеру. У останні часи вона набула нового змісту, збагатилась формами і методами реалізації і вимагає нового професійного підходу.

---

1. Халимон С. І. Історико-правовий аналіз конфіденційного співробітництва в органах і установах виконання покарань. Часопис Академії адвокатури. 2012. № 16.

2. Історія міліції України у документах і матеріалах. Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. У 3х т. К., 1997. Т. 1. (1917–1925)

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 20.11.2020)